

Unibertsitatea etekin ekonomikoaren bila

JOSE MIGUEL CAMPILLO

Unibertsitateko irakaslea

Jakin aldizkariaren zenbaki honetako gai nagusia, Bolognako prozesua alegia, aurreko mendeko kontua da. Aspaldian erabaki zuten gutxi batzuen artean European etorkizuneko unibertsitateak nolakoa izan behar duen. Abiadura handiko trenarekin gertatu den bezala, Euskal Herrian ez da benetako eztabaidarik egon, ez gizartean, ezta komunitate unibertsitarioan ere. Momentu honetan, botere politikoa, ekonomikoa eta unibertsitarioa Bolognako prozesua indarrean jartzen ari dira. Eta noski, aspalditik aurreikusten ziren efektuak politikoki azaleratzen ari dira, baliabide ekonomiko urriak dituztenen kalterako, eta enpresarien onerako. Hortaz, berandu dator *Jakin* aldizkariaren zenbaki berezi hau.

[...] even the offer of public education can be challenged as practices that are harmful to the free offer of educational services and subject to WTO sanctions[...]

Testuinguru globala

Nazioarteko Diru Funtza (IMF, www.imf.org), Munduko Merkataritza Erakundea (WTO, www.wto.org), Munduko

Bankua (WB, www.worldbank.org), Ekonomia Lankidetzeta eta Garapenerako Erakunde (OECD, www.oecd.org)... eta era honetako erakunde ez-demokratikoak, neoliberalismoaren aginte-organotzat jo ditzakegu. Erakunde horiek gure bizitza baldintzatzen duen mundu mailako politika *ikusezina* diseinatzen eta ezartzen dute hainbat bitartekoei esker. Neoliberalismoaren ideiei jarraituz, estatuen esku-hartzea murriztu nahi dute ekonomian. Horretaz gain, kapitalismoak etengabeko hedapena behar duenez, *merkatu* berriak topatzeari ekin ziotenean, diru asko mugitzen duten zerbitzu publikoak begiz jo zituzten. Zerbitzu publikoei etekin ekonomikoa ateratzeko, zerbitzuak liberalizatzeko, GATSekoa negoziazioak (General Agreement on Trade in Services) abiatu ziren. Beraz, negoziario egiteko, aspalditik dabiltza dena merkatu bihurtu nahian: kulturaren *merkatua*, osasunaren *merkatua*, aisialdiaren *merkatua*, adinekoen *merkatua*...

Hezkuntza, noski, zerbitzu publikoen artean dago, eta GATSekoa negoziazioetan sartu zuten. Hezkuntzan diru asko mugitzen denez, negozio interesgarria iruditzen zaie diru-gose direnei. Unibertsitateari dagokionez, adibidez, 2006an 100 milioi ikasle ari ziren graduko ikasketak egiten munduan, eta 2020an 125 milioi ikasle egongo direla aurreikusten da. Gainera, unibertsitatean goi-mailako ikerkuntza egiten dela eta handik patente asko ateratzen direla kontuan hartuta, unibertsitateak daukan garrantzi ekonomikoa begi-bistakoa da.

Zerbitzu publikoaren ardura bakarra merkaturako inoiz errentagarriak izango ez direnentzako hezkuntza ematea izango da. Horrela, horien gizartearekiko bazterketa areagotuko da, besteek aurrera egiten jarraitzen duten bitartean.

Pribatizazioa

XX. mendearen bukaeran, munduko erakunde kapitalista garrantzitsuenek sakoneko aldaketak bultzatu zituzten hezkuntzan. Geroztik, mundu mailan pribatizazio prozesu az-

karra gertatu da hezkuntzan, eta orokorrean zerbitzu publiko guztietan. 2006an gradua ikasten zuten munduko ikasleen %31,5ek ikastetxe pribatuetan ikasten zuen. Hori bai, datu horrek ez zuen banaketa geografiko uniformerik. Garatze bidean dauden herrialdeetan portzentaje hori handiagoa zen, eta mendebaldeko Europan txikiagoa. Estatu espainoan, adibidez, azken urteotan hamasei unibertsitate pribatu berri sortu dira. Gainera, unibertsitate pribatuetan ikasten duten ikasleen kopurua hirukoiztu da azken hamabost urteotan. Bitartean, unibertsitate publikoetan ikasle-kopurua etengabe jaisten ari da. Beraz, unibertsitate pribatuen negozioa handituz doa etengabe.

XX. mendearen bukaeran, munduan zehar goi-mailako hezkuntza *saltzen* duten korporazio erraldoiak sortu ziren: Apollo Group (www.apollogrp.edu), Laureate Education Inc. (www.laureate-inc.com), Corinthian Colleges Inc. (www.cci.edu), Career Education Corporation (www.careered.com)... Hezkuntzako korporazio gehienak AEBetan sotu ziren, eta azken urte hauetan etengabeko hedapenean daude. Adibidez, Laureate Education Inc. Latinoamerikan hedapen handia lortzen ari da, eta Europan Universidad Europea de Madrid (UEM) eta Institut Français de Gestion (IFG) bezalako ikastetxeak daude bere eskuetan. Hezkuntzaren korporazio horiek kritika zorrotzak jaso dituzte salmenta-teknika erasokorrek erabiltzeagatik, *saldutako* hezkuntzaren kalitate txarragatik, ikasleentzako gezurrezko diru-laguntzak eskaintzeagatik... Azken finean, hezkuntzaren korporazioen helburu garrantzitsuena dirua egitea dela argi eduki behar dugu, eta inoiz ez da izango gizartea zerbitzatzea. Esate baterako, aurretik aipatutako Apollo Group taldeak 408,8 milioi dolarreko irabaziak izan zituen 2007an. Hori bai, korporazio horiek bestelako helburuak ere badauzkate, adibidez, ideologia kontserbadorea zabaltzea (Laureate Education Inc.). Hezkuntzaren privatizazioarekin datorriguna irudikatu nahi izanez gero, guztiz gomendagarria da korporazio horietako edozeinen webgunean sartzea.

Esan bezala, goi-mailako hezkuntzaren privatizazio prozesua ez da berez gertatzen. Korporazioen esanetara dau-den gobernuek dena erraztu dute. Horretarako, ezinbesteko baldintza sektore publikoa ahultzea da, eta hori finantziario eskasarekin eta lan-baldintza okerrekin lortzen da. Gainera, artifizialki sorturiko gatazken bidez sektore publikoaren prestigioa zikintzen da. Azken urteotako hemerrotekak begi-ratzea besterik ez dago. Azkenik, sektore pribatuari ateak zabaltzen zaizkio diru publikoa xahutu dezan, diru publi-koaren privatizazioa bultzatuz. Baskongadetan, adibidez, Iz-tueta legearekin unibertsitate guztiak maila berean geratu ziren. Ordutik, unibertsitate pribatuek errazago izan dute diru publikoa eskuratzea.

Hezkuntzaren ardura behin betiko industria finantzieroak hartu behar du. Hezkuntza ekonomiaren zerbitzuan jarri behar da.

Zer da Bologna?

Europako Enpresaburuen Mahaiak (ERT, www.ert.be) Eu-ropako multinazional garrantzitsuenak biltzen ditu, eta *lobby* modura jokatzeko du. ERT taldeak 1988an unibertsitatea-in-dustria foroa sortu zuen; eta handik atera ziren gero Bologna-ko prozesuaren irizpideak izango zirenak. Bolognako proze-sua, berez, Frantzia, Alemania, Italia eta Erresuma Batuko hezkuntza-ministroek abiatu zuten 1999an. Oso adierazgarria da ERT taldeak 2001ean Stockholmen elkartu zen Europako Kontseiluari luzatu zion txostena (*Actions for competitiveness through the knowledge economy in Europe*). Bertan, ERT kez-katurik azaltzen zen, hezkuntzan egin nahi zituzten aldaketak oso mantso ezartzen ari zirelako. Morris Tabaksblat-ek, ordu-ko ERTko buruak, gai honetan zazpi urteko atzerapenarekin zebiltzala ohartarazi zien hezkuntza-ministroei.

Bolognako prozesuaren bitartez, European goi-hezkuntzako *merkatua* sortu nahi dute unibertsitateen arteko lehia susta-tzeko. Hortaz, Bolognako prozesua mundu mailako joera

neoliberalaren barruan txertatzen da, eta hori areagotzera eta azkartzera dator. Mendeetako esperientzia pilatu duten hezkuntza unibertsitario aberatsak alde batera utzi, eta eredu neoliberal uniforme inposatu nahi dute. *Merkatu* hori sortzeko, sal eta eros daitezkeen gutxieneko hezkuntza-unitateak eratu dituzte, ECTSak (European Credit Transfer System). Horiek goi-hezkuntzako nolabaiteko euroak lirarteke. Izatez, Bolognako prozesuaren atzean bloke kapitalisten arteko lehia dago. Ipar Amerikako eta Asia aldeko potentziek era egokian lehiatzeko, Europako multinazionalak beraien esanetara behar dute unibertsitatea (beste gauza batzuen artean). Hori dela eta, Lisboako estrategia deritzonaren barruan kokatzen da Bolognako prozesua.

Baina, Europako gizarte osoa multinazionalen esanetara makurtu behar da? Guztiok multinazionalen zerbitzariak izan behar dugu? Politikari profesionalak aspalditik ari dira enpresarien eta multinazionalen beharrak gizartearenak balira bezala tratatzen (PNV eta UPNren jarduera begiratzea besterik ez dago). Badirudi agintari politikoentzako gizartea enpresaz eta multinazionaleraino ez dagoela osatuta, eta horien interesak zaintzeaz baino ez dira arduratzen. Egia esateko, politika eta ekonomiaren arteko mugak lausotuta ageri dira, eta politikari-enpresariak guztion dirua kudeatzen dute interes pribatuen onerako. Gaur egungo krisi ekonomikoak oso argi erakusten digunez, herritarren eta multinazionalen interesak aurrez aurre daude. Hori dela eta, Bolognako prozesua, multinazionalen tresna izanik, ez dator Europako herritarren beharrak asetzera.

Bestalde, jakina denez, hezkuntza estatuen zutabe garrantzitsuenetariko bat da. Horregatik, Europako Batasunak ez dauka eskuduntzarik hezkuntza arloan, arrantza sektorean ez bezala. Estatuak hezkuntza-ministroen bitartez kudeatzen dute Bolognako prozesua enpresarien esanetara. Era honetan, estatu bakoitza Bolognako prozesua egoki irizten duen moduan inplementatzen ari da. Gainera, estatuentzat hezkuntza kohesiorako tresna da. Euskal Herriaren kasuan

hori bereziki garrantzitsua da. Euskal Herriak ez du hezkuntza-sistema propiorik, hezkuntzako irizpide garrantzitsuenak Madrilan eta Parisen erabakitzen baitira. Hortaz, Bolognako prozesuak ez du inongo aldaketarik sortzen, etorkizunean ere Madriletik eta Paristik erabakiko dira gure politika unibertsitarioak, orain arte bezala.

Hezkuntzaren merkantilizazioa

Etekin ekonomikoak lortzearen, ikastetxeen eraginkortasuna handituko dela sinestarazi nahi digute. Hala ere, hezkuntzaren merkantilizazioak ondorio oso kaltegarriak dakartza gizartearentzako: elitizazioa, ikastetxe publikoen degradazioa, interes ekonomikoa ez duten jakintzen bazterketa sistematikoa, hezkuntzako langileen lan-baldintzen kaskartzea... Baskongadetako unibertsitate publikoko Bizkaiko campuseko berrantolaketa aipa daiteke. Bilbon kokatuko dira interes ekonomikoa duten ikasketak, eta baita errektoregoa ere. Gatazkatsuak diren edo interes ekonomikorik gabeko ikasketak, ordea, Leioako eremuan geratuko dira.

Hezkuntza neoliberalaren ezaugarri bat, hezkuntzaren funtzio kulturala ukatzea da. Hezkuntza-sistemaren funtzio bakarra enpresetarako *giza-kapitala* sortzea izan behar duela sinestarazi nahi digute. Neoliberalismoarekin, gizakiak pertsona izatetik baliabide izatera degeneratu gara. Baina, berez, hezkuntza-sistemaren funtzioa urrunago doa. Bizitza profesional duin baterako prestakuntza emateaz gain, askoz orokorragoa (eta garrantzitsuagoa) den bizitza intelektual, estetiko eta sozial egoki baterako oinarriak finkatu behar ditu. Mendetan zehar boteredunek beraien interesak mantendu eta defendatu dituzte hezkuntzaren bitartez. Ikuspegi ezkertiar batetik, berriz, hezkuntzak funtzio askatzailea izan behar du.

Enpresen munduko hizkera nagusitzen ari da hezkuntzan: merkatua, lehiakortasuna, etekinak, eraginkortasuna, malgutasuna... Elkartasuna eta lankidetzaren bezalako hitzak ez dira existitzen, hezkuntza neoliberallean dena lehiatzea da.

Hori bai, neoliberalismoaren hiztegiari erreparatzen badiogu, gauza bitxiak aurkituko ditugu. Esate baterako, *ezagutzaren gizartea* deitzen diote gaur egungo gizarteari. Gure gizartea ezagutzan oinarritzen dela dirudi, baina benetan gure gizartearen zutabe nagusia industria militarra da. Ikerketa militarrean xahutzen dira munduko baliabiderik garrantzitsuenak; eta behin erabilpen militarrek zentzurik ez duenean, hasierako inbertsioa berreskuratzeko gizarteratzen da (internet, mikrouhin-labea...).

Gainera, merkantilizazioarekin filosofia-aldaketa garrantzitsua datorkigu. Ikaslea bezero modura hartzen da, eta ezagutza saldu beharreko merkantziatzat. Beraz, ezagutza ez da jadanik izango gizartearen ondarea, baizik eta gutxi batzuen jabetza, etekin ekonomikoa lortzeko. AEBetako unibertsitate askok irakasleen sorkuntza bereganatzen dute, geroa saldu ahal izateko. Diru publikoarekin finantzaturako ikerketen patenteak ere esku pribatuetara pasatzen ari dira, administrazio publikoaren oniritziarekin.

Filosofia neoliberalari jarraituz, ikastetxeen autonomia goraiatzen da, ikastetxeen arteko lehia bultzatzeko. Askatasuna omen da paradigma berria. Hala ere, norbaitek pentsatzen badu ikastetxeak autonomia horrekin boterearen kontroletik askatuko direla, oso oker dago. Ikastetxeak merkatuaren agindupean jarrita, eta kalitate-agentzien kontrol zorrotzaren bitartez, botereak dena ondo lotuta edukiko du.

Elitizazioa

Langilearen seme-alabak unibertsitatera! Hori izan zen ezkertiarren aldarrikapena urteetan. Euskal Herrian lortu zen neurri batean, baina goi-mailako ikasketak egiteko aukera gutxituz doa. Unibertsitatean ikastea ez dago edozeinen eskuetan jadanik. Unibertsitate pribatuen matrikulak oso garestiak dira, eta publikoetakoak etengabe igotzen ari dira, Kontsumorako Prezioen Indizea baino gehiago. Bitartean, ikasteko diru-laguntzak edo bekak gero eta urriagoak dira.

Hemendik aurrera, diru nahikoa dutenei kalitatezko hezkuntza emango zaie diruaren truke, eta gainontzekoei nahiko degradaturik geratuko den zerbitzu publikoa eskainiko zaie. Dirua ez daukanak, eta hala ere kalitatezko zentro batean ikasketa unibertsitarioak egin nahi baditu, bi aukera ditu, beka bat lortzea edo kreditu bat eskatzea. AEBetako instituzio publikoetan beka hobesten ziren lehen; gaur egun, ordea, kredituetara jotzen dute kasu gehienetan. Horren eraginez, zorpetze ikaragarria sortzen ari dira. Gaur egun, AEBetan 1970ean baino 200 ordu gehiago lan egiten da urtero, neurri handi batean zorpetze handiaren ondorioz.

Bolognako prozesuarekin sorturiko graduek formazio oso aplikatua eta zehatza emango dute, ikuspegi utilitarista hutsa aplikatuz. Erabilgarritasuna ardatz hartuta, oinarrizko ezagutzak zokoratzen ari dira, ikaslearen formazio integrala baztertuz. Hori bai, lan egin ahal izateko edo kalitatezko lanpostua lortzeko, askoz garestiagoak diren graduondokoak egin beharko dira. Gainera, unibertsitateen tituluek ez dute guztiek balio berdina izango, prestigiozko unibertsitateen tituluek izango dute garrantzia.

Euskara

Euskarari dagokionez, Bolognako prozesuak atzerakada nabarmena eragingo du unibertsitateen euskalduntze-prozesuan. Graduko ikasketetan espainolarekin eta frantsesarekin borrokatzeaz gain, orain ingelesarekin ere borrokatu beharra dago. Gaur egun, modernitatearen eta lehiakortasunaren izenean, hainbat irakasgai ingelesez eskaintzen hasi dira. Euskarari inoiz bideratu ez zaizkion baliabideak xahutzen dira gaur egun ingelesaren onerako. Bere garaian, gutxieneko ikasle-kopuru bat egon behar zuen euskarazko klase bat martxan jartzeko. Muga hori ez zaio ingelesari ezartzen; berdina da, atzerriko ikasleak erakarri behar omen dira. Atzerriko ikasle gutxi batzuek hemengo ikasle euskaldunek baino garrantzi handiago dute. Euskararen etxean,

euskara beti azkena. Beste aldetik, graduondokoetan euskararen presentzia ia zero da, eta izango da.

Testuinguru neoliberal honetan euskarak ez du balio ekonomikorik, eta horrek bere etorkizuna kolokan jartzen du. Diruak ez du bihotzik ikusteko euskararen balio kulturala, identitarioa, komunikatiboa, sentimentala... Arrasateko Eskola Politeknikoa horren adibide argia da. Ingeniaritza-eskolen artean euskaldunena omen da. Euskal Herrian arlo teknikoetan euskarazko liburu eta materialen behar handia egonik ere, euskarazko ikasmaterialik ez du kaleratzen. Zorritzarez, irizpide ekonomikoak nagusitzen direnean, gizartearekiko konpromisoa desagertzen da. Baskongadetako unibertsitate publikoan antzekoak gertatzen dira. Aurtengo udako ikastaroetako 98 jardueretatik, euskaraz lau baino ez dira izan, eta ingelesez bost! Hemendik aurrera, arrazoi ekonomiko logikoak emango dizkigute euskara baztertze-ko. Azken finean, Bolognako prozesuaren bitartez Europako errealitate anitza poliki-poliki ezabatu nahi dute, uniformizatu. Identitate europar berria sortu ahal izateko, desegin behar dira tokiko identitateak.

Pedagogia

Bere burua ezkertiartzat jotzen dutenek Bolognako prozesuarekin loturiko eredu pedagogikoa goratzen dute, beste ezeren gainetik. Aztertu beharko litzateke ea benetan hain ona den, baina egia esateko, enpresariei eredu pedagogikoa berdin zaie, beraien helburuak betetzen diren bitartean. Us-tezko eredu pedagogiko aurrerakoia gozoki ederra da, unibertsitatea parametro merkantilistetan murgiltzen den bitartean.

Propaganda ofizialaren arabera, ikaslea omen dago Bolognako prozesuaren erdian. Teknologia berrietan oinarritutako pedagogia-eredu aurrerakoiak iragartzen ari dira unibertsitate guztietan. Ebaluaketa jarraitua eskaintzen da. Edukiei garrantzia kendu eta ikasleak garatzen dituen gaitasunei

erreparatu nahi zaie, ikuspegi utilitarista hutsa erabiliz. Ikasle gutxiko garai honetan, marketin-kanpaina politikak antolatzen dira ikasleak erakartzeko. Halere, esaera zaharrak dioenez: urrutiko intxaurrak hamalau, gerturatu eta lau.

Demokrazia, marketina eta manipulazioa

Demokraziaren izenean Euskal Herrian eskubide-urraketak egunerokoak direnean, Bolognako prozesua nola garatu den ikustea oso adierazgarria da. ERT bezalako erakunde pribatu ez-demokratikoek abiatutako eta kontrolatutako prozesuan, Europako komunitate unibertsitarioak ez du zuzeneko parte hartzerik eduki. Bolognako prozesuaren ildo nagusiak diseinatu ondoren, inplementazioaren ardura utzi zaio komunitate unibertsitarioari. Beraz, Bolognako prozesua ez da demokratikoa izan. Gainera, Euskal Herrian ukazioa bikoitza izan da. Alde batetik, euskal unibertsitariook ez dugu parte hartu prozesuaren diseinuan, baina herri modura ere ez dugu ordezkartzarik eduki. Estatu espainolak eta frantsesak parte hartu dute gure izenean, beraien interesak defendatzeko.

Bolognako prozesuaren inguruko ezjakintasuna nabarmena da; benetako eztabaida faltaren erakuslea da hori. Bolognako prozesuaren atzean zer ezkututzen den esatera oso gutxi ausartu dira. Ikasle Abertzaleak (IA) sindikatuaren lan bikaina aipatu behar da. Unibertsitateko estamentu guztiei interpelazio zuzena egin die, Bolognako prozesuaren inguruan eztabaida publiko argia egiteko. Bolognako prozesuaren inguruko propaganda ofiziala lerro artean irakurri behar dela erakutsi digute. Gezurren eta dogmen bitartez saltzen zaizkio herriari, bere aurkakoak diren neurriak. Bolognako prozesuan, paper idatziaren eta errealitatearen arteko aldea azpimarratu behar da. Justiziaren aurrean guztiok berdinak garela adierazten dute legeek, alabaina errealitate gordinak hori horrela ez dela erakusten digu. Adibidez, Bolognako prozesuak ikasle eta irakasleen mugikortasuna European ze-

har areagotuko duela diote. Aspalditik ari dira hori *bultzatzen* Erasmus programaren bitartez. Hala ere, Erasmus bekkak oso diru gutxi ematen die ikasleei. Orduan, ikasleak dirurik ez badu, holako gozokirik nekez dastatu ahal izango du, eta orain arte bezala dirudunak baino ez dira mugituko Europatik. Hortaz, hitz politek ez dute baliorik errealitateak kontrakoa erakusten baldin badigu, eta hori gertatzen zaigu Bolognako prozesuarekin.

Iaren lanaren aurrean agintari unibertsitario espainolek hartu duten jarrera azpimarratzekoa da. Bolognako prozesua salatu dutenen kontra ezagutza falta leporatu diete askotan, eta nolabaiteko demonizazioa gertatu da. Modernizazioaren kontra daudela, atzerakoiak direla, ezjakinak direla... denetik leporatu zaie bide bazterrean uzteko. Hala ere, datu errealetan oinarritik ez duen demonizazioa ez da berria gure gizartean. Lemoizko zentral nuklearraren garaian gertatu zen, eta gaur egun, abiadura handiko tren inposatzeko ere erabiltzen ari dira. Bitartean, adierazle esangarri guztiak ezkututzen dizkigute, eta marketinaren bidez gozoki polit bat saltzen ahalegintzen dira. Azkenean, aurkariak isildu nahian, ikasleen aurkako bortizkeria erabili dute.

Lerro hauen helburua ez da Bolognako prozesuaren analisi sakona egitea. Bolognako prozesuaren testuinguru orokorra azaldu da, eta horren inguruko ideia kritiko batzuk baino ez dira aipatu, hausnarketarako eta eztabaidarako aukera ematen dutelako. Bestalde, Bolognako prozesuarekin inposatu nahi duten unibertsitate-eredu berria oraindik ez dago guztiz ezarrita, eta oraindik asko dago esateko eta egiteko. Euskal Herria beti izan da eredugarria borroka-molde guztietan, ea honetan huts egiten ez dugun!¶